

itsestäänselvyydestä sosiaalisen todellisuuden jäsentämisessä, ovat kuitenkin DA:n yleisiä ja yhteisiä teoreettisia lähtökohtia. Molemmat aspektit voivat olla tasa-arvoisesti analyysin kohteena. Kirjoittajat eivät pohdi DA:n suuntausten eroja laajemmin. Suuntausten vahvempi ”kontekstuaalisointi” olisi kuitenkin tarpeen, sillä jotkin lähtökohdat ovat niin erilaisia, että metodiohjeissa on ristiriitaisuuksia. Itse tekisin mielelläni selvän eron keskusteluanalyysistä ammentavan DA:n välille ja Foucaultista ammentavan DA:n välille. Selkein ero suuntausten välillä on siinä, mihin puheen kontekstiin tutkijan kiinnostus kohdistuu.

Teoksessa esitelty ”vaihtelevuusanalyysi” on lähellä keskusteluanalyysyä keskittyessään kielen käytön yksityiskohtaiseen analyysiin puhujien ja vuorovaikutuksen kontekstissa. Sosiaalipsykologit analysoivat yleensä enemmän puheen tilannesidonnaisia funktioita ja vähemmän puheen historiallista kontekstia. Kiinnostus kohdistuu usein puhujien identiteetin aktiiviseen ja kontekstisidonnaiseen rakennustyöhön. Sosiologinen (samoin viestinnän ja kulttuurintutkimuksen) diskursianalyysi keskittyy enemmän kulttuuriseen kontekstiin eli puheeseen/teksteihin ideologisten ja historiallisten ehtojen tuottamana. Kulttuuri- tai valta- analyysi ei ole niinkään kiinnostunut kielen käytön tilannesidonnaisista funktioista tai vuorovaikutuskontekstista. Ennemminkin tarkastellaan sitä, miten puhetaivat viittaavat aikaisemmin syntyneisiin kohteiden konstituoinnin ja järjestämisen tapoihin: millaisessa historiallisessa kontekstissa puhetaiva on alunperin syntynyt, missä konteksteissa sitä edelleen vahvistetaan, missä ajattelun konteksteissa se näyttäytyy kyseenalaisena. Tavoitteena ei ole vain tunnistaa ja nimetä puheessa vilahtelevia repertuaareja, vaan eksplikoida laajemmin se maailman jäsentämisen tapa, joka on implisiitisti osa tiettyä tapaa puhua asioista.

Kielen käytön historiallinen konteksti kiinnostaa myös keskusteluanalyysistä ammentavaa DA:ta periaatteessa, mutta helposti käy niin, että kun tehdään kovin pikkutarkkoja puheen transkriptioita ja analyysyjä puheesta reaktionä toisen puhujan puheenvuoroon, tutkijan voimat ehtyvät tähän. Kun keskusteluanalyysissä pysytellään melko tiukasti aineistolähtöisessä ja yksityiskohtaisessa puheen käänteiden analyysissä, puheen historiallisia ja kulttuurisia ehtoja tarkasteleva analyysi vaatii työkalukseen melko itsestäänselvästi tietyn kielen käytön alueen tai instituution laajan kulttuurisen ja teoreettisen tunteen. ”Aakkosissa” luokitel-

laan analyysitapoja ”aineistovetoiisiin” ja ”spekulaatiivisiin”. Tarkasti kontrollissa pidettävällä spekulatiolla kirjoittajat tarkoittavat tutkijan oman kulttuurintutemuksen hyödyntämistä analyysissä. Tässäkin kannanotossa näkyy nimenomaan keskusteluanalyyttisen ja etnometodologisen tutkimusperinteen vaikutus.

Diskursianalyysin ”isän” Michel Foucaultin tärkein anti yhteiskuntatieteiden metodologialle on siinä, että hän osoitti, miten hyvin konkreettisen aineiston puitteissa voidaan puhetta/kirjoitusta/käytäntöjä rakentavien väittämien teoreettisella analyysillä eksplikoida laajoja kysymyksiä, esimerkiksi tiedon tuottamista ohjaavia episteemisiä ja ontologisia oletuksia. Analyysyä tehdään selaisella tasolla, että tutkimustulokset ovat usein ilman muuta laajasti yleistettävissä. Näkisän, että aineistovetoinen ja teoreettinen analyysi kuuluvat DA:ssa erottamattomasti yhteen. Kuten kaikki tutkimus, DA on ilman muuta spekulatiivista ja arvosidonnaista ohjautuessaan tutkijan valikoidusta näkökulmasta käsin. Tässä ”spekulaatiossa” ei kuitenkaan ole mitään yksilöllistä, sillä se on riippuvaista historian, kulttuurin ja kielen rajaamista näkökulmista. Juuri tätä tarkoittaa Foucaultin aina hätkähdyttävältä kuulostava ajatus ”tekijän kuolemasta”.

Sanna Talja

Tekoälyn rautalankamalli

Hyvönen, Eero, Karanta, Ilkka & Syrjänen, Markku (toim.): *Tekoälyn ensyklopedia*. Hki: Gaudeamus, 1993. 356 s.

Tekoälyn ensyklopedia on tarkoitettu ensimmäiseksi suomenkieliseksi yleisesitykseksi. Sen tarve on ollut perusteltu, kuten aikanaan saman kustantajan kognitiotieteen yleisesittely. Kummankin monitieteisyys ja suhteet rinnakkaistieteisiin luovat melko epäkiitollisen kentän sekä kirjoittajille että lukijoille. Teoksessa kuvataan kognitiotieteen suhdetta tietojenkäsittelytieteeseen, psykologiaan, kielitieteeseen ja filosofiaan – melkoinen määrä ongelmia ratkottavaksi. Jo teknisesti kiinnostaa, miten tekijät ovat selvinneet.

Teoksen nimessä oleva ensyklopedia hieman arveluttaa. Ensyklopedialla viitataan teoksen systematiikkaan ja ’kansanomaistavaan’ esitystapaan

(enkyklios paideia). Systematiikka etenee lähitieteiden kartoituksesta havaitsemiseen, tietämyksen esittämiseen, ongelmanratkontaan, ymmärtämiseen, oppimiseen ja opettamiseen, tietämystekniikkaan ja ohjelmointiin. Aiheet ylittävät kenen tahansa yksittäisen asiantuntemuksen ja kompetenssin. Tuon kirjon vuoksi kirjoittajia on yli 30.

Toimitus ja toteutus on silti ilmeisen onnistunut. Artikkelit ovat monesti kuin samasta teksturista tuotettuja, esitystavaltaan tosin turhan matemaattista ja laatikkomaisen kuivakasta. Missä on teköälyn Esa Saarinen? Esim. sumeaa logiikkaa ja sumeita järjestelmiä kuvaava artikkeli on silkkaa matematiikkaa. Luin taannoin Bart Koskon teoksen aiheesta, ja se oli täynnä ajatuksellista polttoainetta, jota näistä artikkeleista saa vaivalla hakea.

Teoksen varhaisesta toimituksellisesta lähtölaukauksesta (1990–91) johtuen siinä on peruskurssi- maista jälkijättöisyyttä, kaavamaisuutta ja rohkeiden ideoiden välttelyä. Esim. puheen ja signaalin käsittelystä, agenteista ja hypermedian mahdollisesta älykkyydestä olisi ollut syytä kirjoittaa monin verroin laajemmin. Onhan Communications ACM uhrannut näille kokonaisia teemanumeroita. Myös tämänkaltaisen teoksen käyttöliittymältä odotetaan jo älykkyyttä, oivaltavuutta ja koordinoitua. Koneet ovat tosikkoja, lukijat eivät.

Nämä ovat Salieri-kritiikkiin kuuluvia huomautuksia. Tekijät ovat tehneet perusteoksen ja onnistuneet odotetusti hyvin.

Kai Ekholm

Valmistuneita opinnäytteitä

Oulun ja Tampereen yliopistoissa valmistuivat vuonna 1994 seuraavat kirjastotieteen ja informatiikan / informaatiotutkimuksen opinnäytteet.

Oulun yliopisto, pro gradu -tutkielmat

Mari Friman & Päivi Jansson, Kaaos vai järjestys?

Aby Warburgin kulttuuritieteellinen kirjasto ja sen luokitusjärjestelmä.

Inka Puolanne, Kirjastonhoitajuus elämäntyönä – kirjastonhoitaja Kaija Salmen elämäntarina.

Riitta Siekkinen & Saara Siekkinen, Taide-lehden 1980-luvun artikkelien kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen sisällönanalyysi.

Tampereen yliopisto, lisensiaatintutkimukset

Katriina Byström, Ammatilliset tiedontarpeet ja -hankinta tutkimuskohteena: tutkimus tehtävien kompleksisuuden vaikutuksesta tiedontarpeisiin ja -hankintaan.

Eero Sormunen, Suuren tekstikannan vapaatekstihauksen tehokkuus ja siihen vaikuttavat tekijät.

Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielmat

Susanna Harju, Johtohenkilöstön tiedonhankinta ja -käyttö Säteilyturvakeskuksessa.

Kurt Hirn, Aineiston saatavuuden arviointi kirjastossa.

Anu Ihalainen, Hovilan kirjaston käyttäjätutkimus. Eini Karhulahti, Asiakastyytyväisyys Tilastokirjastossa.

Heikki Keskustalo, Suomenkielisen tekstitietokannan hakemiston rakentamisesta INQUERY/TWOL -ympäristössä.

Päivi Kytömäki, Bibliografisten tiedonlähteiden kehitys ja rooli tieteellisessä viestinnässä ja suomalaisten ja yhteispuhjoismaisten tieteellisten julkaisujen välittyminen niiden kautta kansainvälisesti.

Päivi Lukin, Mistä niitä hyviä kirjoja löytyy? Tapaus-tutkimus kirjallisuuden lainaajien relevanssi-käsityksestä ja relevanssin tunnistuskeinoista kirjastoympäristössä.

Heli Pekkarinen, Metsäalan markkinatutkijoiden tiedonhankinta.

Ari Pirkola, Ellipsien ja anaforien taajuus tekstissä ja niiden avaamisen vaikutus läheisyysoperaatioilla tehtävissä tiedonhauissa.

Maarit Putous, Kirjastoasioita hoitavan koulutoimen-tarkastajan tehtävät, asema ja rooli Suomen kirjasto-järjestelmässä.

Katariina Rahko, Eroottisen kaunokirjallisuuden ja seksuaalisuutta käsittelevän tietokirjallisuuden valinta yleisissä kirjastoissa.

Elina Rauhala, Muusikoiden tiedontarpeet ja tiedonhankinta.

Kaisa Rissanen, Terveystieteiden opintojen tarvittava tieto ja sen hankinta.

Riitta Tingander, Populaarimusiikkiin erikoistuneet kirjastot ja arkistot Suomessa.

Päivi Vuoristo, Seurakuntaopiston kirjaston strategisen suunnittelun prosessi.

Armi Vuohijoki, Organisaatiokulttuuriset piirteet yleisessä kirjastossa: esimerkkinä Porin kaupungin-kirjasto.